

Література:

1. Лузан А.А. Политическая жизнь общества: вопросы теории. – К.: Выща школа. Головное изд-во, 1989. – 151 с.
2. Тарасенко А.А. Общественные интересы и личность / Ред. Н.Н. Заренок. – Мн.: Наука и техника, 1980. – 152 с.
3. Побочій І.А. Політична боротьба: праксеологічний вимір / Монографія. – К.: Абрис, 2007. – 352 с.
4. Головатий М. Ф. Соціологія політики: Навчальний посібник для спец. вищих навч. закладів. – К.: МАУП, 2003. – 504 с.
5. Общая и прикладная политология: Учеб. пособие / Под общ. ред. В.И. Жукова, Б.И. Краснова. – М.: МГСУ, Изд-во «Союз», 1997. – 992 с.
6. Політологічний енциклопедичний словник / Упорядник В.П. Горбатенко; За ред. Ю.С.Шемшученка, В.Д.Бабкіна, В.П.Горбатенка. – 2-е вид., доп. і перероб. – К: Генеза, 2004. – 736 с.
7. Головатий М. Ф. Соціологія політики: Навчальний посібник для спец. вищих навч. закладів. – К.: МАУП, 2003. – 504 с.
8. Держава і громадянське суспільство: партнерські комунікації у глобальному світі: Навч.- метод. посібник / В.Бебик, В.Бортніков, Л.Дегтярев, А.Кудряченко; За заг.ред. В.Бебик. – К.: ІКЦ „Леста”, 2006. – 248 с.

*Рудницька Н.О.,
аспірантка кафедри політичних
наук НПУ імені М.П.Драгоманова*

ІСТОРИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ БЮРОКРАТІЇ В УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

*Закони керують посадовцями,
а посадовці народом.
Марк Тулій Цицерон*

Наше майбутнє залежить від рішень, які приймаються сьогодні, а наше сьогодні є результатом прийнятих рішень вчора, вочевидь розвиток суспільства залежить від динаміки історичного розвитку того чи іншого досліджуваного об'єкту, в даному випадку інституту бюрократії і держави в цілому.

Вибір Україною шляху європейської інтеграції автоматично призводить до необхідності орієнтації на впровадження європейської моделі державно-владного управління країною. У сфері державотворчих процесів, наукою і практикою запропоновано типи моделей державного управління. Фактично кожна країна має свою модель з врахуванням історичних традицій та національних уподобань, серед найбільш досліджених моделей державного управління, що стали еталоном в теоретичних розробках є так звані американська та європейська моделі державного управління. В основу першої покладено «людину економічну» й акцент зроблено на створенні максимальних умов для отримання прибутку в результаті її діяльності, а в основу другої покладено «людину адміністративну» і зроблено акцент на дотримання такою людиною норм закону. Одним з відомих прикладів європейської моделі до якої можна віднести класичну модель М.Вебера.

Спробуємо проаналізувати аспекти європейської моделі в українській державній системі. Перехідний період від тоталітарно-авторитарного режиму до демократичного, у якому нині перебуває Україна зумовлює необхідність переосмислення ідеологічної основи, що насамперед охоплює напрями політичного процесу, загальноприйнятих ідеологічних переконань від яких залежить майбутня стабільність і демократизм політичного режиму.

Як відомо, політична ідеологія є стрижнем будь-якої політичної системи. І якщо запозичення чи створення нових політичних інститутів можливе, то складно і практично неможливо запозичити автоматично чужу ідеологічну доктрину, зокрема, політичну ідеологію, як в майбутньому стане провідною концепцією розвитку суспільства. Політична ідеологія не може бути однаковою для всіх країн; її специфічність залежить від структурних елементів державно-владного розвитку, форми правління, форми державного устрою країни засновника, тому єдиний варіант це запозичення і апробація деяких ознак, характеристик, принципів. Іманентно політичній ідеології властиві інерційні процеси, залишкова традиційність, які впливають на стереотипи електоральної поведінки і цим незмінно користуються панівні політичні сили, що будують свою стратегію на використанні старих ідеологем. [2]

Так наприклад, на шляху до нової моделі політичної ідеології України є чимало перешкод, наприклад, від Радянського Союзу Україна дістала у спадок підданський тип політичної системи провідними принципами якої були пасивність, інертність, залежність. Політика комуністичної партії пропагувала принцип "батога і пряника" і виховувала у суспільства звичку беззаперечно виконувати накази влади, а українська бюрократія ставала її слугою. Запропонована лінія історичного розвитку бюрократії, що пов'язана із досвідом розвитку Заходу, ґрунтується на підпорядкуванні державної бюрократії соціально-економічним інтересам суспільства. Таким чином, вплив класичної західної бюрократії в Україні втрачено внаслідок прилучення західноукраїнських земель до СРСР з її латентною присутністю в українському чиновництві, притаманними проявами радянської бюрократії.

Існують численні труднощі у формуванні української державної бюрократії, що особливо актуалізує потребу уточнення шляхів і спадщини історичного генезису чиновництва в нашій країні.

Сучасні дослідження доводять, що різні фрагменти української землі демонстрували характерні риси функціонування управлінських структур: а) феодального типу (Литовсько-Руська держава і Перша Річ Посполита), б) патримоніальної бюрократії (до початку ХХ ст. на землях, що опинилися під владою Російської імперії і до ХVІІІ ст. на землях Габсбургів). Патримоніальний характер влади в державі, характерний для Київської Русі, також зберігався в наступних формах української державності: Галицько-Волинській і Литовсько-Руській державах, Гетьманщині ХVІІ-ХVІІІ ст. (від Богдана Хмельницького до Івана Мазепи) [5, с. 124, 154, 157-158, 165, 176]. Що об'єктивно не сприяло становленню і розвитку державної бюрократії в Україні.

Бюрократія феодального типу Литовсько-Руської держави ознаменувалась основними досягненнями у галузі державотворення, а саме було здійснено реформування системи державного управління і державної служби шляхом зрівняння у правах шляхетної знаті і обмеження прав селян, крім того, сформовано особливу суспільну групу, що отримала назву – козаки, та їх військової організації Запорозької Січі. Такий стан речей обумовлено міждержавною унією панування Річчі Посполитої з домінуванням Польщі над Литвою з пропагуванням знищення місцевої культури, мови, церкви, системи управління. Це в свою чергу спричинило спротив широких мас і поширенню критики польського урядування, зловживання владою з боку можновладців.

Перші прояви зародків бюрократії виникли у період князівських усобиць і феодальної роздробленості Русі. Вже тоді на руських землях існували підстави для виникнення аналогу середньовічних міст заходу - "космосу міст" з широкими особистими свободами, а також ринковою економікою, що є необхідною передумовою у становленні громадянського

суспільства. Однак, таку перспективу знищено монголо-татарським нашествиям [8, с. 13]. А без міст, в яких оптимально відбувається перехід від патримоніального управління і дворового господарства, володаря до більш раціонального керівництва і поділу компетенції і відомств, неможливо побудувати сучасну державну бюрократію, яка саме в західній Європі починала зароджуватись на основі розгалуженої системи управління середньовічних міст [6, с. 2].

Окремі приклади (Луцький замковий уряд в XV ст.) дозволяють вітчизняним науковцям фіксувати факт, що слуги, які оточували литовського урядовця-старосту, структурувалися в певну організацію під назвою "замковий уряд": постійний центр із щоденною канцелярією, призначеною охоплювати впливом писаного права різноманітні публічно-правові практики і формування чогось схожого до ранньомодерної бюрократичної структури [7, с. 119-120].

Історично наступна спроба становлення української бюрократії пов'язана з Хмельниччиною (1648-1656 рр.) і її феноменом створення армії, вплив якої поширився на політичну сферу і навіть підкорив собі державу. Вже тоді виник характерний феномен полково-сотенного устрою держави і виконання главою армії, гетьманом війська запорозького функцій глави держави - диктатора. Таку необхідність розвитку державного апарату обумовлено фіскальними цілями - необхідністю забезпечення армії фінансовим і матеріальним ресурсами через оподаткування, а також ведення активної дипломатичної діяльності. Така держава об'єктивно не могла перетворитись у модерну державу із раціональною бюрократією, оскільки, по-перше, в Україні не було "критичної маси" міщан - буржуа, які виявляли потребу у послугах бюрократії; по-друге, біля гетьманів, на відміну від їх сучасників - західноєвропейських правителів - не було того особливого прошарку, тобто соціальної верстви, спроможної повною мірою в обмін на отримання привілеїв фінансувати політику меркантилізму (заохочення державою розвитку мануфактур), як це відбувалося, наприклад, у Франції [1, с. 50-51]. Проте, були і позитивні здобутки України козацько-гетьманської доби у галузі державотворення і державної служби, отже були: завоювання незалежності – козацька республіка стала однією з перших європейських республік Нового часу, створення власної системи державного управління і державної служби, виборність більшості державних службовців, розробка європейської конституції 1710 р., розробка теорії та практики власної державної економічної політики меркантилізму.

Починаючи з 1660 року Україна інтегрувалась до складу Московського царства, поступово втрачаючи власну систему державного управління і переймаючи загальноімперську. Певний час Україна зберігала елементи гетьманського управління, але його остаточно було скасовано після уніфікації. Для удосконалення системи державного управління, а отже і розвитку бюрократії було розроблено і схвалено імператором закон «Про порядок державної служби», або так званий Петровський табель про ранги, яка, зазнаючи певних змін, залишалася чинною майже двісті років (до 1917 р.). Зауважимо, що нормативно-правовий акт увібрав в основу французький досвід державотворення «Розпис чинів Французького королівства», серед основних принципів державно-бюрократичної структури були: ієрархічність, виборність, професіоналізм.

Отже, як наслідок, з 1654 р. до 1991 р. історія України була пов'язана з традиційним чиновництвом (патримоніальним) Московського царства, яке виникло на основі запозичення у Золотої Орди досвіду управління світової (монгольської) імперії з її притаманними традиціями китайської бюрократії [3, с. 58]. Саме цю традицію Петро Перший трансформував у типову патримоніальну бюрократію з окремими раціональними рисами, кількість яких особливо збільшилася до 1917 р., коли саме чиновництво Російської імперії стало основою для радянської номенклатури. [9, с. 47] І саме з останньої виникло сучасне українське чиновництво - постноменклатура. Тоді як західноукраїнські землі володіють досвідом функціонування раціональної бюрократії, пов'язаної з діяльністю австрійського чиновництва (XVIII-XX ст.), а також чиновництва новостворених національних держав - Польщі, Чехословаччини.[4, с. 95, 98, 100]

Таким чином, феномен української бюрократії слід розуміти як наслідок переплетіння двох ліній історичного розвитку бюрократії, започаткованих у протилежних кінцях Євразії: східної і західної, першу уособлювало чиновництво Московського царства, Російської імперії, СРСР. Її присутність на українських землях, починаючи з 1654 р., і на нашу думку, втілює собою спадщину давньокитайської бюрократії, запозичену Московським царством в імперії Чін-Гісхана, Золотої Орди. Ця спадщина зобов'язує враховувати існування жорсткого морального стандарту, як єдиного засобу регулювання діяльності чиновництва, однак не передбачає присутності незалежного від інституту держави громадянського суспільства, спроможного впливати на діяльність бюрократії. Давніше і сьогодні ця традиція стимулює присутність в Україні нічим не обмеженої влади бюрократії, яка підпорядковує собі і державу, і суспільство, керуючись власними інтересами. На жаль, таке розуміння бюрократією свого місця у владі значною мірою характеризує не лише реалії України, а такий стан справ вигідний бюрократії у різних куточках світу.

Доречними є теоретичні розробки В.Липинського щодо ідеального типу державотворення в Україні. Вчений зауважував, що державна влада або ж потрапляє безпосередньо до рук „багатіїв-плутократів”, або ж до рук найнятих ними політиків-професіоналів з поміж інтелігенції. Внаслідок цього державна влада стає знаряддям реалізації не народних, а приватних інтересів окремих осіб чи угруповань. Найприйнятнішою для України В.Липинський вважав класократію – форму державного устрою, яка відзначається рівновагою між владою і свободою, між силами консерватизму і прогресу, можливостями управлінців і наданими їм ресурсами. В основі якої було б закладено принципи правової легітимності, професіоналізм і авторитет влади. Вчений обґрунтував існування „національної аристократії” як прототип ідеального бюрократичного представництва – активної групи людей, здатних лідирувати і пропагувати для нації політичні, державні, культурні цінності і ця група і є носієм національної ідеї саме до потреб національного відродження і формування нації, вважаючи її найкращим здобутком певного історичного періоду. Найкращі вони тому, що організують, структурують, ведуть націю до певної мети і є носіями єдиної ідеї. Національна аристократія повинна мати матеріальну силу та моральний авторитет і обов'язково оновлюватись до вимог життя і розвитку нації. [11]

В умовах руйнування традиційних структур та механізмів соціальної інтеграції актуальним постає прагнення позбутися стереотипів і тому домінуючим типом соціальних орієнтацій стає амбівалентність. Дотепер у нашій державі помітне місце за рівнем популярності в масах займають ліві партії, рухи та ідеї. Сьогодні серед представників різних поколінь є люди з ностальгією, чи з перекрученим уявленням про минуле, які ще прагнуть повернути радянське. Саме вони утворюють електоральний баласт силам, які нещодавно робили відверту ставку на кланово-бюрократичні механізми владарювання. Для сучасної України найактуальнішим є іноземний досвід трансформації тоталітарних режимів у демократичні, переходу від заідеологізованого суспільства до плюралістичного, відродження національної культури і держави, організації ефективної діяльності органів законодавчої, виконавчої та судової влади, їх взаємодії в межах демократичного режиму, стосунків центру та регіонів, традицій місцевого самоврядування, забезпечення прав і свобод громадян, їхньої відповідальності перед суспільством і державою.

Але в суто практичному плані перспективи швидкого просування до усталеної демократії не склалися, враховуючи, що країна знаходиться в ситуації, коли начебто всі негативні прояви бюрократії подолані такі, як пригнічення індивідуалізму, утвердження однаковості, але демократія не побудована [4]. Слушними думками щодо умов становлення демократії в Україні як побудови раціональної системи влади, є міркування таких провідних вчених як: В.Бабкіна, О. Бабкіної, Д. Видрина, В. Горбатенка, В. Цветкова, Ю. Левенця, В.Авер'янова, Г.Атаманчука, Н. Нижника, В. Селіванова, що будь-яке формальне визначення демократії є модельним і не може претендувати на універсалізм, оскільки кожна країна

вносить нові риси у процес демократичного транзиту і подальшого розвитку країни. З цього приводу не можна не погодитись із В. Сілівановим у тому, що «метод сліпого, а часом і кон'юктурного запозичення і перенесення на національний ґрунт світового досвіду реформування – широко поширений в Україні, нерідко стає одним із джерел непрогнозованих труднощів нинішнього перехідного періоду», тому не варто механічно переносити на український ґрунт західні моделі організації системи виконавчої влади.[11, с. 28]

Більше того, яскравим прикладом постають результати помаранчевої революції, які більше позначились на суспільстві, ніж на власне на владі та еліті від яких безпосередньо залежить форма і ефективність функціонування політичних інститутів держави. Отже, партійно-державна еліта, запозичивши демократичні гасла та зміцнивши свої економічні позиції шляхом перерозподілу державної власності, зберігає свій владний вплив на механізми взаємодії, форми відстоювання власних політичних інтересів щодо створення політичної системи України. Постійна невизначеність керівної верстви щодо принципів політичного курсу розвитку держави надзвичайно небезпечно і загрожує демократії і майбутньому соціальному розвитку в цілому, оскільки навіть нова політична еліта в особі національно-патріотичних сил виявилася недостатньо організованою і сконсолідованою, щоб очолити перехід суспільства до демократії. Революція призвела до десакралізації влади, більш раціонального, спокійного і водночас критичного ставлення до неї з боку громадян. Революція виявила здатність громадян до самоорганізації, ініціативи і консолідованих дій, через прояви відрази до нещирості лозунгів, корупції. Суспільство, яке спромоглося перемогти владу, набуває якісно нового досвіду і вже не буде пасивним у разі, коли його сподівання не будуть виправдовуватися. [1] Це є достатньо надійною гарантією демократичного поступу країни, в тому числі, до нової моделі політики в Україні, основними напрямками утворення якої є: становлення демократичного типу політичної свідомості, формування політичної поведінки на демократичних засадах, утвердження демократичної культури функціонування політичних інститутів і формування основи для національної консолідації.

Становлення України як правової демократичної держави вимагає розбудови розвинутого громадянського суспільства та виносить на перший план проблему забезпечення відкритості, прозорості діяльності органів державної влади, участі громадян в управлінні державними справами і державно-правового будівництва.

Традиційне панування і патримоніальна бюрократія за М. Вебером дозволяють зробити ряд цікавих аналогій до української політичної дійсності. Наведення проявів традиційної бюрократії і факторів Заходу приводить до висновку, висловленого М.Вебером: “раціоналізм є долею Заходу”. Щоправда ці висновки М.Вебера наводять на песимістичні висновки стосовно України, як традиційної незахідної країни. Незахідної саме тому, що в ній ніколи не було вищезазначених умов, як у більшості європейських країн. Таким чином, з веберівських передумов можна зробити висновок, що для України характерний незахідний тип політичного процесу, незахідний тип розвитку економіки і традиційна бюрократія. Тому істотним для практичних політологічних досліджень в Україні є дослідження традиційної бюрократії, зокрема у порівнянні з ідеальним типом бюрократії.

При аналізі української бюрократії необхідно враховувати наступні характеристики: формальні ознаки бюрократії; спосіб отримання доходів чиновництвом; спосіб здійснення апаратом влади і спосіб його контролю; психологія стосунків між “правлячою меншістю” апаратом і народом; стосунки в правлячій верхівці і не менш важливе розуміння того, що сучасну бюрократію характеризують як злиття трьох соціальних груп, які володіють матеріальними благами і ресурсами суспільства, тримаючи важелі політичної та економічної влади старої радянської бюрократії, яка володіє досвідом управлінської роботи, нових управлінців, які з'явилися у правлячих колах у 90-х роках і представників легального й тіншового бізнесу. При цьому слід врахувати, що саме це представництво становить етакратичну частину сучасної бюрократії і стане основою майбутньої бюрократичної

структури, у поєднанні актуальної тенденції до формування партбюрократичної еліти, яка формується на основі статусних особливостей і корпоративної поведінки партійних структур.

Відбувається інтенсивний процес біфуркації суспільства на заможних та решту населення і до речі це характерно для всього світу в цілому. Характерним для соціального обличчя бюрократії є і зміцнення союзу бюрократії господарського і державного управління, а негативізм полягає в деформації конкретних форм реалізації відносин власності й об'єктивних функцій. Тому головним економічним важелем у боротьбі з бюрократизмом можуть стати цивілізовано організовані товарно-грошові відносини, перехід до ринкових відносин та їх ефективне функціонування, що стане послабленням потенцій бюрократії, для чого необхідно рішуче перейти до структур державного і господарського управління, націлених на активне формування економіки ринкового типу, такого як сповідує неоконсервативна політична концепція.

Отже, ознаками раціональної бюрократії в українському суспільстві, є лише: отримання оплати за виконання посадових обов'язків, перспектива просування по службовій драбині, достойного пенсійного забезпечення, заборона на отримання додаткових доходів від служби чи поза нею, спосіб контролю владної верхівки над апаратом, набір на службу згідно з конкурсом, ієрархія і суворозвітність, діяльність суворо згідно із законом та із службовою етикою (закон України "Про державну службу"). Але ж на практиці усі ці ознаки при їх наявності не дозволяють стверджувати, що український державний апарат хоча б частково відповідає ідеалу раціональної бюрократії.

В такому випадку при дослідженні політичної влади в Україні взагалі і бюрократії зокрема виявляються типово патріархальні риси, які ми попередньо спробували розглянути за допомогою історичної ретроспективи. Так, наприклад, перша особа країни – президент постає як патримоніальний правитель, тільки обраний всім населенням, який в свою чергу вибирає прем'єр-міністра з правом звільнення його у випадку, коли прем'єр-міністр набуває популярності у народу, створивши загрозу владі президента. Крім того, президент практикує вибір урядовці з прихильників політичного курсу з правом їх звільнення. Більше того, політична влада визначається не законом і компетентністю, а важелями впливу, наприклад зміна кількості міністерств та відомств, перестановка посадовці трактується як звичайна боротьба за сферу впливу і компетенції. А от, непідписання чи ветування президентом актів і прийняття президентських указів "не для друку" постає як звичайна при патріархалізмі ситуація, коли виникає бажання видавати закони дійсні одночасно для нього, для народу і для бюрократії, а ті розпорядження, що видаються, діють лише тимчасово і до наступного найкращого нормативного акта. На чиновника, на відміну від раціонального бюрократа, впливають особисті думки і особисті справи змішуються із службовими, вирішальний вплив здійснює мережа міжособистісних стосунків, притаманних традиційному суспільству, наприклад, влаштування на роботу через конкурс членів родини, однодумців, що в свою чергу спричинює гальмування вирішення питань конкурентної групи. Однак Україна вже давно є індустріально-розвиваючою країною, активний учасник глобальних економічних процесів, що володіє високими технологіями, як промисловими так і соціальними, отже, номінально стверджувати, що в Україні панує патріархальна бюрократія немає підстав. Проте, влада в державі зосереджується в руках однієї людини з поєднанням домінування особистого економічного, а не національного інтересу, таким чином можна говорити про панування концепції неопатримоніалізму, при обранні голови держави всенародно.

Разом з тим ми можемо зробити припущення, чому подібні аналогії з традиційним суспільством і традиційною бюрократією є можливі. З одного боку, це може бути викликано як своєрідним "падінням" і примітивізацією соціальної структури внаслідок соціально-економічної кризи 1980-1990-х років, так і відсутністю в процесі історичного розвитку України тих факторів, про які зауважує М.Вебер, що вони зумовили формування сучасного західного суспільства, капіталізму і бюрократії. Таким чином передумови виникнення

бюрократії як соціальної спільноти, яка має як власні матеріальні інтереси, так і власні ідеали, що взаємодіють і взаємовпливають на існування бюрократії є взаємообумовлені. Важливим є розуміння того факту, що бюрократія існує в конкретному історичному просторі та часі і зрозуміти феномен бюрократії можемо лише в історичному контексті і ніяк інакше. А вже маючи певний історичний контекст, можна зрозуміти місце бюрократії в історії та її певний “ідеальний тип” формування в сучасності. Однак, результати дослідження будуть залежати також і від того, в якому ракурсі і з яких ціннісних передумов ми виходимо в дослідженні, враховуючи що бюрократія як ефективний засіб управління політичними процесами існує і в традиційному і в модерному суспільстві. Однак тип бюрократії і, ширше, тип панування та легітимності обумовлені конкретно-історичними умовами й традиціями. Традиційне панування і патримоніальна бюрократія, на відміну від модерного суспільства, в якому основною є діяльність особистості в силу внутрішнього переконання, коли дія є наслідком усвідомленої діяльності людини, і відповідно, легітимний примус зводиться до мінімуму, “людина традиційна”, яка живе в “магічному” світі повинна примушуватись до діяльності і до підпорядкування владі взагалі і до підкорення законам зокрема, тому праця не може бути творчою та високопродуктивною, в такій системі зміна суспільства починається із раціоналізації свідомості та праці. Оскільки в Україні протягом історичного розвитку змінювались лише промислові та соціальні технології, то виявилось, що на початку XXI століття Україна виявилась індустріальним суспільством із традиційним типом панування і ознаками патримоніальної бюрократії.

Підсумовуючи доречно також звернути увагу на те, що наприкінці XX століття значна частина теоретиків та практиків почали говорити про те, що час бюрократії вичерпаний, що у XXI ст. бюрократична концепція управління має зникнути, а на зміну їй прийдуть «підприємницькі системи», концепція та практика «менеджеризації» (переведення державних службовців на короткотермінові контракти, подовження яких залежить від результатів виконання попередніх контрактів) та «маркетизації» (фінансування частини підрозділів державних органів та надання суспільних послуг на платних засадах) державної служби, що має виникнути «нова постбюрократична парадигма управління». [13] Але водночас є й інший напрям наукової думки, яскраво сформульований Путером Окоюном, згідно з яким основні характеристики бюрократії – безособовість, аполітичність, ієрархічність, спеціалізація та стандартизація ще довго будуть потрібні для якісного державного управління, а чи буде це називатися раціональною бюрократією – не так принципово. [10]

Література:

1. Арендт Х. Джерела тоталітаризму. - 2-е вид. / Пер. з англ. – К.:Літера, 2005. – 584 с.
2. Вебер М. Политика как призвание и профессия //Избранные произведения. – М.: Прогресс, 1990. – С. 644-706.
3. Гальперин Ч. Дж. Россия и Золотая Орда: Монгольское влияние на русскую историю //Политическая культура России: Реферативный сборник ИНИОН АН СССР. – Выш. IV. – М. 1990. – С. 55-59.
4. Гайндль В. Модернізація та теорії модернізації: приклад габебурзької бюрократії //Україна модерна. – 2000. – №1. – С. 89-100.
5. Кремень В., Табачник Д., Ткаченко В. Україна: альтернативи поступу (критика історичного досвіду). – К.: АК.С-ІЖКАШЕ, 1996. – 793 с.
6. Левинсон К. Чиновники в городах Южной Германии XVI-XVII вв.: опыт исторической антропологии бюрократии.М.:ИВИРАН, 2000. – 287 с.
7. Поліщук В. Луцький замковий уряд в адміністративній системі Великого князівства Литовського (від початку XV ст. до реформ 1564-1566 рр.) // Український історичний журнал. – січень-лютий 2005. – №1 (460). – С. 108-125.

8. Солонько Л. Імперська складова "української ідеології" та пострадянська бюрократія // Політична думка. – 2001. – № 1-2. – С. 13-27.
9. Шевпова Ю. Державний чиновник в історичній іпостасі // Віче. – 2004. – № 6 (147). – С. 45-20.
10. Окоїн П. Устрій державних установ у ХХІ столітті: чому бюрократія залишилась в державному управлінні // Вісник УАДУ – 1999. – №1. – С. 17-22.
11. Консерватизм: Антологія / Упорядник О.Проценко., В.Лісовий. – В.:Смолоскипт», 1998. – 598 с.
12. Селіванов В. Приватно-правові засади розвитку вітчизняної юридичної науки //Право України. – 2001. – №2. – С. 26-32.
13. Barzeley M and Armajanti B. Breaking Through Bureaucracy: – University of California Press, 1992. – P.18

Савич В.О.,
*аспірантка кафедри політичних
наук НПУ імені М.П.Драгоманова*

ПОГЛЯДИ ГІПЕРГЛОБАЛІСТІВ НА СУЧАСНИЙ РОЗВИТОК ЕКОНОМІКИ ТА ПОЛІТИКИ

В сучасному світі глобалізація розглядається як домінуюча тенденція загального планетарного розвитку. Саме її, а також вільні ринки та вільну торгівлю визначають як умову прогресу та процвітання, пов'язану з поширенням знань, нових технологій, інформації. Слід враховувати, що глобалізація – це вкрай суперечливе явище. Від обґрунтування її змісту як політико-економічного феномену залежить вирішення такої проблеми як революційність глобалізаційних змін, тобто наскільки глибокі перетворення відбуваються в економіці, політиці, комунікаціях, людських відносинах тощо. Вирішенню даного питання присвячують свої праці вчені, які в західній глобалістиці належать до таких наукових підходів: гіперглобалісти, трансформаціоністи та скептики.

Актуальність дослідження західною політичною думкою глобального середовища визначається наявністю цілого комплексу насамперед теоретичних проблем, пов'язаних з багатоаспектністю концепту „глобалізація”. Аналіз сучасної літератури з даної проблематики свідчить про існування пошуку потрібних відповідей. Дж. Стігліц пише, наприклад, що „якщо глобалізація буде й далі здійснюватися таким же чином, яким і до цих пір...вона не лише не зможе сприяти розвитку, а і породжуватиме бідність і нестабільність” [13, р.248]. У праці М. Уотерса „ Глобалізація” [17] даний процес описується як сукупність тенденцій, що призводять до детериторіалізації соціального, обумовленої перевагою символічних обмінів. Л. Туроу наголошує, що в залежності від типу глобальної економіки, яку ми створюємо, перебуває відповідь на питання „чи є глобалізація інструментом удосконалення людства” [14, р.24].

Пошуку відповідей на виклики глобалізації присвячені праці й українських вчених, таких як: М. А. Шепелев [8], В. М. Бебик [1], О. Г. Білорус [2], С. Наумкіна, Ю. Ткачук [6] та інших, – які у контексті сучасних тенденцій розвитку світової політичної науки здійснюють величезний внесок у дослідження означеної проблематики.

Враховуючи, що за критерієм революційності глобальних змін виділяються три наукові підходи: гіперглобалісти, трансформаціоністи та скептики, або ж відповідно революційні